

„Felzárkózás vagy lemaradás? A magyar gazdaság negyedszázaddal a rendszerváltás után” – Beszámoló a Pázmány Péter Katolikus Egyetem konferenciájáról*

Tasi Erzsébet

2015. november 12-én nagy érdeklődéssel kísérte a népes hallgatóság a Pázmány Péter Katolikus Egyetem (PPKE) Jogi- és Államtudományi Kara Heller Farkas Közgazdasági Intézetének konferenciáját, amely a magyar gazdaság elmúlt negyedszázados fejlődési útját elemezte, és bemutatta versenyképességének alakulását nemzetközi dimenzióban és nemzetgazdasági megközelítésben. A konferencián több hazai intézmény is képviseltette magát: a PPKE tanárai mellett az Magyar Tudományos Akadémia Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont (MTA KRTK) Világgazdasági Intézetének kutatói, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem (NKE), a Nyugat-Magyarországi Egyetem (NyME), a Szegedi Tudományegyetem (SZTE), a Budapesti Gazdasági Főiskola (BGF) és az International Business School (IBS) tanárai tartottak előadásokat.

Szabó István professzor, dékánhelyettes megnyitójában a történelmi tapasztalatok elemzésének és figyelembevételének fontosságára hívta fel a figyelmet, és arra, hogy a különböző tudományterületek sajátos szempontjaikkal járulnak hozzá a fejlődéshez. A jog- és államtudományok, valamint a közgazdaság-tudomány feladata egyaránt az ember és a társadalom szolgálata.

Katona Klára intézetvezető docens (PPKE) „A külföldi tőke elemeinek hatása a magyar vállalati beruházásokra az elmúlt negyedszázadban” témában tartott átfogó előadást, amelyben bevezetésül felidézte Modigliani – Miller elméletét, amely szerint a beruházási és finanszírozási döntések elválaszthatósága tökéletes tőkepiacot feltételez. A gyakorlatban azonban, éppen a piaci tökéletlenségek következtében, a vállalati tőkestruktúra-döntések nagyon fontos szerepet játszanak a vállalati érték növekedésében. A finanszírozási döntések meghozatala nemcsak belső megfontolások tárgya, hanem számos külső tényező, így alapvetően a tőke/pénzügyi piacok fejlettségének függvénye is. Katona előadásában bemutatta a külföldi tőke

---

* Jelen cikk a szerző nézeteit tartalmazza, és nem feltétlenül tükrözi a Magyar Nemzeti Bank hivatalos álláspontját.

*Tasi Erzsébet Európa-szakértő, az MTA Világgazdasági Kutatóintézetének ny. főkönyvtárosa.
E-mail: tasi.erzsebet@upcmail.hu.*

beáramlásának pozitív és negatív hatásait, és az 5000 legnagyobb árbevételű vállalatot tartalmazó adatbázis alapján elemezte a magyar hazai és külföldi tulajdonú vállalati beruházások forrásainak alakulását az 1994–2012 közötti időszakban. Fő eredményként kimutatta, hogy a beruházások finanszírozásában az adósság aránya a külföldi cégeknél magasabb volt, de ez nem az anyavállalati kölcsönnek, hanem elsősorban a banki hosszú lejáratú hiteleknek volt köszönhető.

Fábián Attila dékán, intézetigazgató (NyME) „Magyarország regionális versenyképessége a Kárpát-medencében” című előadásában kifejtette, hogy földrajzi értelemben nehezebben, gazdasági és társadalmi értelemben könnyebben definiálható a Kárpát-medence mint léttér. Rámutatott, hogy a fejlesztési források ellenére, regionális szinten a korábbinál jobban növekedtek a különbségek a térségben, a fővárosi régiók az átalakulás valódi nyerteseivé, míg a rurális és a keleti határrégiók veszteseseivé váltak a regionális folyamatoknak. Elemzéséből kitűnt, hogy a Kárpát-medence regionális versenyképességének javításához kooperatív, az országhatárokat átlépő stratégiákra van szükség. Ennek alapja a humántőke-bázis, a kultúrák történelmi érintkezése és összefonódása és a jólétnövelés közös igényére adandó válaszok. Fábián rámutatott a regionális és lokális specializáció, a vállalati versenyelőnyök és a térbeli koncentráció alakulásának fontos szerepére a Kárpát-medence térbeli átrendeződési folyamataiban.

Katits Etelka docens (NyME) a magyar nemzetgazdasági ágak pénzügyi összehasonlító elemzését nyújtotta, Szalka Évával közösen írt tanulmánya alapján. Az 5000 legnagyobb árbevételű magyar cég fő pénzügyi mutatóit elemezte az 1992–2013-as időszakra vonatkozóan. Előadásában több korszakot különböztetett meg, az 1990-es évek hektikus árbevételétől a 2000-től kezdődő „aranykori” növekedésen át a 2008-as gazdasági válság blokkoló hatásáig. Az időszaki versenyképességi hullámzások mellett rávilágított a magyar vállalati szektor egyik alapvető növekedési problémájára, a nem megfelelő tőkeszerkezetre. Mind a hazai, mind a külföldi tulajdonlású, legnagyobb cégeket felölelő nemzetgazdasági ágakban, különösen a szolgáltatásban, a kereskedelemben és az építőiparban magas, 60–80 százalékos az idegen források aránya, mivel belső forrásból nem tudták a vállalatok fenntartható növekedésüket finanszírozni. Megállapította, hogy az értékesítési árbevétel minden áron való növekedése elhanyagolja a jövedelmezőségre, a finanszírozásra, az eszközhatékony-ságra és a termelékenységre vonatkozó elvárások közötti összhang megteremtését. Rámutatott az ipar kulcsszerepére a fenntartható növekedés megalapozásában és biztosításában.

Vida Krisztina, az MTA kutatója, az IBS tanára a visegrádi országok felzárkózási trendjeit elemezte. Előadásának kulcskérdése az volt, hogy várható-e több konvergencia térségünkben. A csatlakozástól a válságig tartó éveket (2004–2008) szétartó, de elsősorban Lengyelország, Csehország és Szlovákia esetében zömében javuló mak-

rogazdasági tendenciák jellemezték. Ezt követte a krízis időszaka (2009–2013), amikor visszaesés, stagnálás vagy alacsonyabb növekedés, illetve fokozatos talpraállás és konszolidáció volt megfigyelhető. Végül 2014-től indul a válság utáni periódus, amelyben jól kivehető a térségben a vizsgált makromutatók egymáshoz, valamint az uniós átlagokhoz/előírásokhoz való konvergenciája. Vida rávilágított, hogy a V4-en belül Magyarország volt a „fekete bárány” a csatlakozástól a válságig a legtöbb jelzőszám alapján – vagyis a másik három partnerországgal ellentétben nem tudta jól kihasználni a tagságtól nyert lendületet és lehetőségeket. Az elmúlt néhány évben azonban Magyarország pozíciói jelentősen javultak. 2014 óta jobban összesimulnak a visegrádi országok mutatói, és azok együtt jobban közelítenek az uniós irányadó szintekhez, mint valaha. Ráadásul az előrejelzések arról tanúskodnak, hogy a kedvező trendek és a felzárkózás a következő években is folytatódhatnak.

Kőrösi István docens (PPKE), az MTA kutatója „A versenyképes, szociális piacgazdaság esélyei Magyarországon” témában tartott előadást. Rámutatott, hogy az elmúlt negyedszázad Magyarországon ellentétes politikák és gazdaságpolitikák jegyében telt el. A 2002–2010-es időszakban a magyar gazdasági és társadalmi fejlődést súlyos tévút, visszaesés és nagy veszteségek jellemezték. 2010-ben Magyarország új úton indult el, amelyen a pénzügyi egyensúlyhiányok csökkentése, a foglalkoztatás növelése és a fenntartható növekedési pályára állás egyidejű megteremtése volt a feladat. 2010 után a válságkezelés gyors beindítása, az államháztartási deficit csökkentése és az adósságállomány leépítésének megkezdése került az új magyar gazdaságpolitika középpontjába. A 2010–2015-ös időszakban számos pozitív eredménynek vagyunk tanúi a gazdaság stabilizálása és a fenntartható fejlődés beindítása terén egyaránt. A felzárkózás érdekében jelentős gazdaságpolitikai lépéseket tesznek Magyarország és a visegrádi térség országai, a lemaradás több tényezője viszont tartósult: csökkenő bérhányad, fejlettségi szakadék (néhány időszakban kissé közeledés, majd a válságban újra távolodás volt megfigyelhető), szakképzett munkaerő elvándorlása, a hazai megtakarítások és saját forrású beruházások nem elegendőek voltak. A versenyképesség növelésének útja éppen a beruházások révén való termelékenységnövekedés, amely alapot nyújt a bérek felzárkóztatására és a belső piac bővítésére.

Botos Katalin professzor (PPKE és SZTE) „Rendszerváltás és gazdaságpolitika. Rabár Ferenc igazsága” címmel tartott előadást. Kiindulópontként rámutatott, hogy a negyedszázada történt rendszerváltás terhes, és napjainkat is befolyásoló örökséget hagyott: az elmaradt bér–ár reformot és a jelentős államadósságot. Előadásában igyekezett eloszlatni a tévhitet, hogy az első kormány elmulasztotta az adósságelengedés kérését. Megindokolta, hogy erre a kezdetekkor nem volt mód. Bemutatta, hogy az induló elképzelések számoltak egy bér–ár reformmal, mert a bérek számos költséget nem tartalmaztak, amelyek piacgazdaságban a bérek részét képezik: lakhatás, egészségügy, oktatás. Kifejtette, hogy lehetséges lett volna 1990-ben átfogó

reformot megvalósítani egy párhuzamos béremeléssel és járulék-csökkentéssel. Mivel erre nem került sor, a bérek színvonala a nyugatiakhoz viszonyítva alacsony maradt. A nagy rendszerek „reformja” ezért nagymértékben életszínvonal-csökkentő megszorításokkal járt, és a változtatások nehezen valósíthatók meg.

Botos József, ny. docens (PPKE és SZTE) a fenntartható nyugdíjrendszerről tartott visszapillantást és előzetekintést. Bemutatta, hogyan fejlődött a magyar társadalombiztosítás az elmúlt negyedszázadban. Visszatekintve felidézte, hogy 1990–1993 között a TB hozzájárult az átmenet zökkenőmentes lebonyolításához. 1993–1998 között az önkormányzati rendszerben a TB-t két alapra bontották. A rendszer nem vált be, 1998-ban megszüntették. Ugyanakkor bevezették a II. pillért, a kötelező nyugdíjbiztosítást, ami elvonta a forrásokat az állami nyugdíjbiztosítástól. A költségvetés ezt kipótolta, de ezzel deficitbe sodródott. Ezért 2010-ben az Orbán-kormány megszüntette. 2013-ban bevezették a „szochó”-t, a szociális hozzájárulási adót a vállalkozóknál. Ez a biztosítási paradigma végét jelezte. Az egészségügyben viszont a vállalati hozzájárulást megszüntették, így ott a biztosítási elv maximálisan érvényesül. A nyugdíjrendszerben a fenntarthatóság érdekében ismét paradigmaváltás kellene, elismerve, hogy a gyermeknevelés költségei is befektetést jelentenek, a gyerekekre pedig szükség van az időskori jövedelmek megtermeléséhez.

Lentner Csaba professzor (NKE) „A helyi önkormányzati rendszer működésének egyes stratégiai kérdései – múlt és jövő” témát fejtette ki. A rendszerváltás után újjászervezett Magyar Állam működésében a lokális államháztartási alrendszer konszolidációja megkerülhetetlen feladattá vált. A rendszerváltozás kezdetétől a központi kormányzattól történt feladatdecentralizáció, és a vele együtt nem járó forrásdecentralizáció, majd a 2004-es EU-csatlakozással megnyíló beruházási lehetőségek saját erő önrésének hitelből történt áthidalása tetemes adósságállományt keletkeztetett az önkormányzatoknál. Lentner bemutatta az önkormányzati szektor eladósodásának folyamatát majd sikeres konszolidációját, utalva az Állami Számvevőszék alapos tényfeltáró, és a kormány több fázisú konszolidációs munkájára, amellyel az államcsőd veszélyének egy fontos szegmensét kiiktatták. Kitért az újra-eladósodás veszélyeire és megakadályozásának eszközeire, továbbá az önkormányzati szektor szerepmódosulására; az intézményfenntartóból helyi gazdaságszervezővé váló szerepkör kihívásaira.

Halm Tamás, a BGF tanára előadásában a felsőoktatást mint versenyképességi tényezőt mutatta be, a források és eredmények összevetésével. Adatsorokkal gazdagon dokumentált előadásában kifejtette, hogy 1990 után nagyon gyors ütemben növekedett a felsőoktatásban tanulók létszáma, amivel nem tartott lépést a finanszírozás bővülése. A felsőoktatás szabályozására három törvény is született, amelyet több mint százszor módosítottak. A rendszerben dolgozók a színvonal fájdalmas süllyedésével szembesültek. A felsőoktatást az utóbbi években a központi irányítás erősödése, néhány nagyon is indokolt ésszerűsítés, valamint a finanszírozás nemcsak

relatív, hanem abszolút szűkítése jellemezte. Jóllehet az oktatási kormányzat fel-, sőt elismeri a felsőoktatás eredményeit, a magyar gazdaság egyik sikerágazatának is minősítve azt, nagymértékű átszervezést lát(ott) szükségesnek. A minőségi követelmények szigorítása, a diplomásokat felvevő vállalatok, intézmények igényeinek fokozott figyelembevétele, az intézmények saját bevételeinek növelését szorgalmazó törekvések mind jó irányba mutatnak, a felsőoktatásnak juttatott állami források jelentős bővítése nélkül azonban nem várható érdemi előrelépés.

Szigetvári Tamás docens (PPKE), az MTA kutatója a magyar infrastruktúra helyzetét mutatta be a rendszerváltáskor és napjainkban, különös tekintettel a közlekedési ágazatra. Előadásában áttekintette a magyar infrastruktúrában az elmúlt 25 évben bekövetkezett legfontosabb változásokat, majd a közlekedésre összpontosítva mutatta be a legfontosabb fejleményeket. A magyar gazdaság folyamatai jól példázzák azt a tényt, hogy a gyorsforgalmi utak, a nagyteljesítményű vasút, a jó légi közlekedés, valamint az ipari-mezőgazdasági alapanyagoknál az olcsó belvízi szállítás lehetősége az egyik legfontosabb alapfeltétele az ipari, kereskedelmi, logisztikai üzemek, telephelyek kiválasztásának. Magyarország gazdasági fejlődésében, nemzetközi versenyképességének növekedésében a közlekedés az egyik legmeghatározóbb tényezővé vált. Ahhoz azonban, hogy Magyarország a versenyképességnek ezt a Portertől is idézett alapfeltételét teljesíteni tudja, nélkülözhetetlenek bizonyultak az Európai Unió által nyújtott források. Az EU-tagság előtt ezek hiányában hazánk csak az államadósság jelentős növelésével tudta a szükséges beruházásokat megvalósítani, ami viszont negatívan hatott vissza az ország versenyképességére.

A konferencia átfogóan, mély elemzésekkel mutatta be a magyar gazdaság pozíciójának alakulását az elmúlt negyedszázadban. Az előadások a különböző területek elemzésével bizonyították, hogy korunkban csak a hosszú távú, fenntartható növekedést generáló és egyúttal stabilitást teremtő gazdaságpolitika vezethet sikerre. Magyarország és a visegrádi térség országai jelentős gazdaságpolitikai lépéseket tesznek a felzárkózás érdekében. Ehhez ésszerű gazdaságpolitikai policy-mix alkalmazására van szükség, amely a tudásorientált, szerves fejlődést mozdítja elő.